

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.10, maj 2017

Indledningen er redigeret af Klaus Nielsen og Jon Tafdrup

Tilsyn ved mag.art. Thorkil Damsgaard Olsen

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktcommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2023

Indledning til “Danne-Virke” og “Om dansk Poesie, Sprog og Historie”

ved Vibeke A. Pedersen

Indhold

- 1 Grundtvig som tidsskriftudgiver
- 2 Programmerklæringer på vers og prosa
- 3 Digtets symbolik
 - 3.1 Den dragebevogtede skat
 - 3.2 Kærminde og engel
 - 3.3 Kerub og Fønix
 - 3.4 Kvindevold og kvindemagt
- 4 Det åndelige Dannevirke
 - 4.1 Historien betragtet som et menneskeliv
 - 4.2 Historieskriverne
 - 4.3 Digterne
 - 4.4 Oplysningstidens indflydelse
- 5 Mål: værn mod sydlandsk indflydelse
- 6 Modtagelsen
- 7 Anvendt litteratur

1 Grundtvig som tidsskriftudgiver

Grundtvig var i anden halvdel af 1810'erne igang med flere store projekter. Foruden tidsskriftet *Danne-Virke* optog arbejdet med oversættelserne eller gendigtningerne af det angelsaksiske kvad *Bjovulf*, *Saxos Gesta Danorum* og Snorres *Heimskringla* store

dele af Grundtvigs tid.

I det versificerede fejdebrev, "Til Jens Baggesen" fra 2. marts 1816, havde Grundtvig med ordet "Danne-Virke" over for Baggesens tidsskrift *Danfana* stillet et spørgsmål om, hvorfra den danske kirke skulle hente sin inspiration:

Hvad skal engang Man kalde Danmarks Kirke?
Skal den gjendøbes i Athen og Rom?
Danfana kaldes eller Danne-Virke?
Det vil for Alvor vi nu kæmpe om (Grundtvig 1816, strofe 19).

Her stilles den germanske gudinde Danfana (Tamfana) op over for det danske Dannevirke, som netop er en vold mod Tyskland. Det er muligt, at Grundtvig allerede her havde tanker om selv at blive tidsskriftudgiver, for fire måneder senere så hans eget tidsskrift dagens lys (jf. Lundgreen-Nielsen 1980, s. 688; for en samlet karakteristik af tidsskriftet *Danne-Virke*, se s. 850-856).

Læs mere

Af andre tidsskrifter fra perioden kan fremhæves *Athene*, redigeret af Christian Molbech, *Dansk Litteratur-Tidende*, redigeret af bl.a. Peter Erasmus Müller og det mere avislignende *Nyeste Skilderie af København*, som Grundtvig i udpræget grad selv bidrog til.

2 Programerklæringer på vers og prosa

Digtet "Danne-Virke" og programerklæringen, "Om dansk Poesie, Sprog og Historie", udgør de to første egentlige indlæg i tidsskriftet *Danne-Virke*. Tidsskriftets første hæfte udkom i 18. juli 1816, og hver årgang bestod af fire hæfter. På nær et enkelt indlæg i *Danne-Virke* bind 3 om Fornjoter blev alt skrevet af Grundtvig — dette trods opfordringer til publikum om at indsende bidrag.

Disse tidsskriftets første to egentlige tekster komplementerer hinanden. Digtet betoner i lange, gennemførte billeder det åndelige fællesskab mellem fortidens og samtidens danskere og mellem kristendom og hedenskab, mens programerklæringen mere nøgternt opremser fortidens bedrifter inden for litteratur og historieskrivning. De to tekster har samme formål: åndelig oprustning, men de taler til forskellige sider af det menneskelige sind: følelsen og fornuften. Faren sydfra var på dette tidspunkt ikke militær, men åndelig. I andre, samtidige arbejder — både trykte og utrykte — søgte Grundtvig mere eller mindre eksplicit at tage afstand fra den absolutte idealisme eller naturfilosoffer som fx Schelling (se fx Michelsen 1985, s. 74-77, og indledningen til ["Om Religion og Liturgie", afsnittet om Schellings naturfilosofi](#)).

3 Digtets symbolik

Tidsskriftet *Danne-Virkes* første digt — efter indledningsdigt og fortale — kaldes ligeledes "Danne-Virke" og henviser både til den konkrete forsvarsvold mod

Danmarks sydgrænse (Tyskland) og til sagnet om Thyra Dannebod som dens bygherre. I 1800-tallet betvivlede historikerne endnu ikke sagnets historiske kerne, men nyere arkæologiske udgravninger viser, at voldens ældste dele stammer helt tilbage til 400-500-tallet. Titlen henviser til Laurids Koks vise om disse begivenheder, den såkaldte *Dannevirkevise* (mellem 1680 og 1690). I Grundtvigs digt findes desuden nedslag i andre tidlige, historiske begivenheder. I tidsskriftet *Danne-Virke* bliver Koks vise for Grundtvig et historisk vidnesbyrd, han kan bruge som mentalitetshistorisk for-billede (for en gennemgang af indholdet af Grundtvigs vise, se Lundgreen-Nielsen 1980, s. 688 f.).

Læs mere

Kok skrev også en sproglære *Introductio ad linguam Danicam, puta Selandicam, in usum exterorum* (da. 'Introduktion til det danske sprog, fx sjællandsk, til brug for udlændinge'). Manuskriptet er formentlig skrevet mellem 1656 og 1666, men blev først trykt i 1915. Grundtvig ejede manuskriptet, men det vides ikke, hvornår han anskaffede sig det. Ved auktionen over Grundtvigs efterladte bøger i 1873 overgik det til Det Kongelige Bibliotek i København, jf. *Danske Grammatikere*, bind 7 (fotografisk genoptryk 1979, s. 7).

Laurids Koks *Dannevirkevise* bliver i dobbelt forstand emblematiske. Først og fremmest er den i sig selv et tidligt vidnesbyrd om interessen for Danmarks oldtid. Kok digtede formentlig visen i 1680'erne, hvorefter den blev trykt af Peder Syv i hans folkevisesamling, *Tohundredvisebogen* fra 1695, der hovedsagelig rummer de af Grundtvig så elskede folkeviser. Koks vise handler om opførelsen af forsvarsvolden Dannevirke og kan ses som et indslag i en debat fra slutningen af 1600-tallet om det betimelige i, at den historiske vold blev brugt som byggematerialelager. Dernæst fremhæver den nødvendigheden af et stærkt forsvar mod fjenden fra syd. For Grundtvig skulle den blive en vise, der fulgte ham gennem årene, og som han i lyset af danmarkshistoriske begivenheder i 1800-tallet omdigtede og genudgav flere gange (se tekstredigeringerne til "[Thyre Dannebods Vise](#)" og til "[\[Danmark, deiligst Vang og Vænge\]](#)").

3.1 Den dragebevogtede skat

Danmarks sproglige mindesmærker opfatter Grundtvig som en skjult skat (strofe 44), som han har taget sig til opgave at grave frem i lyset. At en drage vogter skatten, giver associationer til den oldislandske kenning for guld: 'dragens leje'. Dragen bliver således et symbol på alt det, der har skjult skatten for danskerne: først og fremmest oplysningstiden og de mennesker, der ikke kan se det gode og nødvendige i at beskæftige sig med fortiden. Skatten er den ældre danske litteratur, hvortil Grundtvig regner det angelsaksiske kvad, *Bjovulf*, der handler om skjoldungerne og bl.a. foregår i Danmark. Litteraturen kan gøre danskerne stolte af at være danske ved at åbne deres øjne for fortidens bedrifter såvel i historien som i digtekunsten.

3.2 Kærminde og engel

Et andet gennemgående billede er kærminde. Ordet henviser bogstaveligt til den undseelige blå sommerblomst, men spiller også på, at det kan udlægges som 'kære minder'. Indimellem glider det over i betydningen: Danmark, idet hele landet betragtes som en kærmindehave (strofe 2) eller en kærmindevang (strofe 20). I denne sammenhæng bliver digtets engel et tegn for kristendommen, således at mødet mellem kærminde og kirke i strofe 13, "Da Kærminde gik til Kirke" symboliserer kristningen af Danmark (Toldberg 1950, s. 45).

Læs mere

Digtet blev i øvrigt kritiseret af Rasmus Rask i *Dansk Litteratur-Tidende* nr. 30 for netop at være for personificerende i symbolanvendelsen med henvisning til bl.a. strofe 13 (Rask 1816, s. 468; se også Toldberg 1950, s. 44, og [afsnittet om Modtagelsen](#)).

3.3 Kerub og Fønix

Som endnu et billede på Danmarks kristne grundvold — også længe førend kristendommen selv kom til Danmark — optræder Det gamle Testaments kerub, en af de engle med flammesværd, der blev sat til at vogte indgangen til Paradis, efter at Adam og Eva var blevet uddrevet derfra. I digtet vogter keruben selve Danmark (strofe 3, 6, 9 og 10).

Også den hedenske myte om fugl Fønix bringer Grundtvig i spil (fra strofe 27). Efter lange kæder af retoriske spørgsmål, som rummer Grundtvigs skrækscenarier for fremtiden, og som derfor må besvares med et rungende nej (strofe 30) forudskikker han, at ligesom Fønix genopstår af asken, vil Dannevirke og Danmark genopstå (strofe 33).

Lundgreen-Nielsen ser desuden en sammenkobling af Fønix-billedet og det "sidste fællesmonarkiske linjeskib 'Phoenix' fra 1810 og [skibet fra] Skjolds ligfærd". Hermed lader Grundtvig endnu engang hedenske myter og fortællinger blande sig med hinanden og danne grundlag for en kristen fortolkning af såvel fortiden som nutiden (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 689).

Sammensmeltningen af kristne og hedenske symboler i et og samme værk foregår helt problemfrit for Grundtvig. Hvad der er vigtigt, er, at mennesket opfattes som placeret i den gudskabte historie.

3.4 Kvindevold og kvindemagt

Thyra Dannebod er digtets ubestridte heltinde, der antager symbolkarakter som landsmoderen (strofe 7). På samme måde som hun med bygningen af Dannevirke kunne beskytte Danmark mod ydre fjender (strofe 13), kan Grundtvig ved at udgrave — dvs. genoptrykke og bearbejde — de gamle historiske ordminder ("Dannefee", strofe 35, 36 og 44) styrke bevidstheden om den glørværdige, danske fortid og dermed skabe et åndeligt Dannevirke. Denne idé uddybes mere konkret i den efterfølgende

artikel, "Om dansk Poesie, Sprog og Historie".

Ikke alene Thyra, men også de øvrige stolte "Danne-Kvinder" har medvirket til at opbygge og forsvare den danske kirke. I sin tid blev de af Svend Tveskæg (Thyras sønnesøn) belønnet med arveret, efter at de havde ofret deres smykker til hans løbskøbelse (strofe 18-20). Denne høje vurdering af kvinder og deres næsten intuitive forbindelse til de historiske rødder skulle blive typisk for Grundtvigs opfattelse af det kvindelige og dets potentiale i forhold til danmarkshistorien. Grundtvig skulle senere ligefrem kalde det danske folk for et kvindeligt folk.

Læs mere

I tidsskriftet *Dannebrog* offentliggjorde han en række forelæsninger over Nordens historie, som han havde holdt i 1854:

Det gaaer jo vist nok med Danskerne i det hele, der, forholdsviis, maa kaldes et 'kvindeligt' Folk, ligesom det gaaer med Kvinden, at de selv finder det urimeligt, at der skulde udgaae nogen Oplysning fra dem, som var vigtig for hele Menneske-Slægten, saa de finder det i sin Orden, naar man i Tyskland og i det hele udenlands, ligesaa lidt venter noget Klogt fra Danmark, som Jøderne ventede noget Stort fra Galilæa eller noget Godt fra Nazaret, men ligesom det desuagtet er hos Kvinden, man maa lære at kiende Menneske-Naturen, som hun ret egenlig udtrykker, saaledes er det ogsaa i sin historiske Orden, at Menneske-Udviklingen og Menneske-Oplysningens naturlige Gang giver sig klarest til kiende hos et kvindeligt Folk, især naar dette, som det Danske gennem Aarhundreder er blevet piint med en i alle mulige Maader for dem unaturlig saakaldt Udvikling og Oplysning paa Latin og paa Tysk (Grundtvig 1855, s. [4]).

4 Det åndelige Dannevirke

Oven på statsbankerotten i 1813 og tabet af Norge i 1814 havde Grundtvig åbenbart følt det påkrævet at sætte et åndeligt hegn op om det danske ved at sætte fokus på det danske væsen og det danske sprog for i sidste ende at skabe en dansk genrejsning (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 690).

Da artiklen "Om dansk Poesie, Sprog og Historie" er det første prosastykke efter forordet i hele det samlede tidsskriftudgivelse *Danne-Virke*, er det naturligt at betragte den som den egentlige programerklæring, en prosaisk og mere konkret fremstilling af de tanker om sprog, litteratur, historie og national identitet, Grundtvig havde udtrykt i digtet "Danne-Virke". I prosastykket hedder det: "Derfor skal Mindesmærkerne af Danmarks Krønike og Riim og Tungemaal, være noget af hvad jeg i dette Skrift fornemmelig vil sysle med" (s. 21). Denne formulering er tilpas løs til, at Grundtvig både kan udgive, gendigte og skrive mindre afhandlinger om tekster fra ældre dansk litteratur og historie.

4.1 Historien betragtet som et menneskeliv

Grundtvig bygger sin artikel op som en kronologisk fremstilling af højdepunkter i den

danske historieskrivning og den danske litteratur. Grundtvig bruger menneske billedet til at anskue historien som en udviklingshistorie, der bringer mennesket frem til stadigt større indsigt om sig selv, om historiens mening og kristendommens betydning. Grundtvig gennemspiller således tanken om, at et lands historie er som et menneskeliv med barndom, ungdom, manddom og alderdom. I Danmark er barndommen hedenskabets og vikingetidens tidsalder (s. 27), mens ungdommens tid falder sammen med middelalderens tidlige kristendom (s. 29). Først med reformationen begynder manddommen (s. 30). Hvortil vi er nået i 1817 fremgår ikke entydigt.

4.2 Historieskriverne

Til den åndelige oprustning vælger Grundtvig fortidens storværker inden for historie og digtning. Da mange af de tidligste digterværker har historisk indhold, giver det sig selv, at de tidligste eksempler på dansk digtning – og dermed dansk sprog – oftest findes som mere eller mindre fiktioniserede historiebøger. Dog skiller visse af de tidlige danske historieskivere sig – som deres europæiske kolleger – ud ved at forfatte deres værker på latin, så de kunne læses af lærde i hele Europa. Blandt historieskriverne finder vi Grundtvigs yndlinge: Saxo og Anders Sunesøn (latin), Vedel (især som oversætter af Saxo), Lyschander, Huitfeldt og Holberg. Allerede Grundtvigs [bogfortegnelse fra 1805](#) vidner om hans interesse for disse forfattere.

4.3 Digterne

Også den fiktive eller digteriske del af den tidlige litteratur bliver nævnt, især folkeviserne og *Rimkrøniken*. Interessen kan ligeledes findes afspejlet i Grundtvigs bogfortegnelser. I [1805-fortegnelsen](#) finder vi Sandvig og Rasmus Nyerups folkeviseudgave, *Levninger af Middelalderens Digtekunst* fra 1780-1784 sammen med Sandvigs *Danske Sange af det ældste Tidsrum*.

Læs mere

I fortegnelsen fra 1839 støder der flere folkeviser til, nemlig Syvs *Tohundredviserbog* fra 1695 (i originaludgaven). Man finder også Christian Molbechs udgave af *Rimkrøniken* (1825), som Grundtvig anmeldte det efterfølgende år.

Hele den store opremsning af yndlingsforfattere underbygges ikke med eksempler på, hvad det er, Grundtvig godt kan lide ved deres sprog og stil. Forfatternes historiske forankring og interesse bliver i sig selv garantien for deres digteriske kvalitet. Grundtvigs hovedtanke er, at modersmålet kan forene røsten fra gamle dage med nutiden (s. 21).

Formålet med Grundtvigs artikel er at påvise, at det er den samme ånd, der “gaaer igiennem alt det ægte Danske i Riim og Krønike, i Sprog og Love” (s. 21).

4.4 Oplysningstidens indflydelse

Grundtvig er indigneret over oplysningstidens litteraturopfattelse, som han mener reducerer dansk skønlitteratur til efterligning først af grækere og romere, siden af franskmænd og tyskere (s. 16). Tværtimod ser Grundtvig den nordiske litteratur og historie som særegen og desuden den europæiske overlegen. Ifølge Grundtvig var den nordiske oldtidslitteratur i oplysningstiden blevet reduceret til den oldislandske, mens de nationale bidrag fra Danmark og Sverige var blevet negligeret. Og selv om Grundtvig aldrig var begejstret for den religiøse side af den kristne middelalder (der jo var katolsk), holdt han af periodens sprog og litteratur og så det som sin mission at genskabe folkets kendskab til den. I sin afstandtagen fra de tyske idealister er han godt på vej til at skabe sin egen, anderledes menneskeopfattelse (Michelsen 1985, s. 68 og 75)

5 Mål: værn mod sydlandsk indflydelse

Grundtvigs mål var bl.a. at give folket litterære og sproglige mindesmærker fra den danske middelalder. Han ville derfor i *Danne-Virke* bringe eksempler på tidlig dansk digtning, der i 1817 stadig havde noget at sige danskerne (s. 34). Hans hensigt var at præsentere teksterne i moderniseret, forkortet eller gendigtet form, ikke at give filologisk holdbare tekster. Indimellem skulle indholdet i de poetiske tekster komme til at betyde så meget for ham, at han forsynede digtene med sine egne versificerede refleksioner, som han kaldte "Efterklange".

Hans intentioner kom til at holde. Fire bind *Danne-Virke* blev det til i årene 1816-1819. En lang række af teksterne i *Danne-Virke* kan derudover opfattes som penneprover eller pilotprojekter til de større arbejder, Grundtvig havde planer om. Han udgav og oversatte livet igennem tekster, som kunne have passet ind i *Danne-Virkes* program. Ud over *Danmarks Krønike af Saxo Grammaticus* (1818-1823) og *Norges Konge-Krønike af Snorro Sturlesøn* (1818-1823) kan nævnes *Bjovulf* (1820, 2. udg. 1865), *Rimkrøniken* (forarbejder 1826; i uddrag 1834 med flere nyskrevne samtidshistoriske kongedigte) og folkevisegendigtningerne i *Danske Kæmpeviser til Skole-Brug* (1847).

6 Modtagelsen

Rasmus Rask anmeldte første nummer af *Danne-Virke* i *Dansk Litteratur-Tidende*, nr. 30 1816, s. 467-479. Heri hæfter han sig særligt ved både "Danne-Virke"-digtet og "Om dansk Poesi, Sprog og Historie". Især intentionerne i prosaartiklen — "at værne om disse Fædrenelandets Helligdomme" (s. 468) — tiltaler ham, mens han straks er mere skeptisk over for Grundtvigs metode og især over for hans mangel på sproghistorisk indsigt. De puristiske tanker om det danske sprogs renhed, som Grundtvig fremfører, tilbageviser Rask ved en række eksempler på danske ord med især tysk eller græsk oprindelse, som Grundtvig bruger (s. 469 f.).

Som i tidligere omtaler af Grundtvigs arbejder kritiserer han Grundtvig for at bruge alt for mange "ramislandske saavelsom ramtydske Udtryk og Vendinger", dvs. stærkt 'lugtende' af islandsk eller tysk (s. 471). Ej heller er han begejstret for, at Grundtvig genoptager en række "Almueord og Landskabsord" (s. 471). Grundtvig svarede Rask

forholdsvis respektfuldt i “Til Læseren”, der blev trykt i *Danne-Virke* 1, s. 297-306.

Ifølge Lundgreen-Nielsen er det — ud over en hånlig bemærkning i en provinsavis til hæfte 1 af bind 2 — ikke lykkedes at lokalisere andre anmeldelser (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 851). En anonym og noget nedladende samleanmeldelse af bind 1-3 udkom i Halle 1821 (Lundgreen-Nielsen 1980, s. 851).

7 Anvendt litteratur

- Baggesen, Jens udg. (1816) *Danfana*. København.
- Danne-Virke, se Grundtvig, N.F.S. (1816-1819).
- Grundtvig, N.F.S. (1816) “Til Jens Baggesen. (Aabent Feidebrev.)” i *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn*, nr. 18, 2. marts, s. 273-280. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1816-1819) *Danne-Virke et Tids-Skrift*, bind 1-4. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1820) *Bjowulfs Drape. Et Gothisk Helte-Digt fra forrige Aar-Tusinde af Angel-Saxisk paa Danske Riim*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1834) *Prøver af Den Gammel-Danske Rim-Krønike i en ny Skikkelse*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1847) *Danske Kæmpeviser til Skole-Brug udvalgte og tillæmpede af Nik. Fred. Sev. Grundtvig*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1855) “Den danske Sag” i *Dannebrog*, nr. 11, 23. marts. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1865) *Bjovulvs-Drapen, et Høinordisk Heltedigt, fra Anguls-Tungen fordansket*. København.
- Kok, Laurids Olufsen (1695) “Danevirkevisen” i Peder Syv udg. *Et Hundrede Udvalde Danske Viser [...]*. København.
- Kok, Laurids Olufsen (1915) *Introductio ad lingvam Danicam, puta Selandicam, in usum exterorum* i Henrik Bertelsen udg. *Danske Grammatikere*, bind 1. København.
- Lundgreen-Nielsen, Flemming (1980) *Det handlende ord. N.F.S. Grundtvigs digtning, litteraturkritik og poetik 1798-1819*. København.
- Michelsen, William (1985) “Introduktion til Danne-Virke I” i *Grundtvig-Studier*, nr. 37, s. 67-78. København.
- Molbech, Christian udg. (1813-1817) *Athene, et Maanedsskrift*. København.
- Molbech, Christian (1825) *Den Danske Riimkrønike efter Gotfried af*

Ghemens udgave af Aaret 1495, trykt paa ny, med afvigende Læsemaader i sildigere Udgaver, og Ordfortolkninger. København.

- Nyerup, Rasmus & [Bertel Christian Sandvig] (1780-1784) *Levninger af Middel-Alderens Digtekunst*, bind 1-2. København.
- Rask, Rasmus Kristian (1816) "Dannevirke, et Tidsskrift af N.F.S. Grundtvig, 1ste Hæfte" i *Dansk Litteratur-Tidende*, nr. 30, s. 467-479. København.
- [Sandvig, Bertel Christian] (1779) *Danske Sange af det ældste Tidsrum, indeholdende blandt andet nogle Danske og Norske Kongers Bedrifter. Af det gamle Sprog oversatte.* København.
- Saxo Grammaticus (1610) *Den Danske krønike Som Saxo Grammaticus skreff, Halffierde Hundrede Aar forleden. Først aff Latinen vdsæt, flittelige offuerseet oc forbedret, Aar M. D. LXXV. Oc nu, effter Kongelig Mayestatz Privilegium i 10. Aar icke at maa efftertryckis, Paa Ny Prentet,* overs. Anders Sørensen Vedel. København.
- Saxo Grammaticus (1818-1823) *Danmarks Krønike af Saxo Grammaticus,* overs. N.F.S. Grundtvig, bind 1-3. København.
- Snorre Sturluson (1818-1822: 1823) *Norges Konge-Krønike af Snorro Sturlesøn,* overs. N.F.S. Grundtvig, bind 1-3. København.
- Syv, Peder (1695) *Et Hundrede Udvalde Danske Viser, Om Allehaande merkelige Krigs-Bedriut og anden selsom Eventyr, Som sig her udi Riget Ved Gamle Kemper, Navnkundige Konger, og ellers fornemme Personer begivet haver, af Arilds Tid til denne nærværende Dag. Forøgede med det Andet Hundrede Viser Om Danske Konger, Kæmper og Andre, Samt hosføiede Antegnelser, Til Lyst og Lærdom.* København.
- Toldberg, Helge (1950) *Grundtvigs Symbolverden.* København.